

su lokalističke kulturološke matrice umiješane s amerikaniziranim talijanskim utjecajima mogle dobiti neutralno značenje koje su svi građani Jugoslavije trebali razumjeti, bilo iz vlastitog iskustva ljetovanja na Jadranu ili kroz konzumaciju medijskih predodžbi o domaćem primorju. Istodobno, knjiga pokazuje da je prostorno-vremensko preklapanje i povezanost s razvojem masovnog turizma dalo mediteranizaciji jugoslavenske kulture širi značaj, jer su priljev stranih turista u Jugoslaviju, kao i šoping-ture Jugoslavena u susjedstvo imale implikacije vezane za strategije samorepresentacije Jugoslavije pred zemljama europskog kapitalizma i socijalizma, gdje su, ovisno o kontekstu, na djelu znali biti kompleksni više, odnosno niže vrijednosti.

Više kao dopuna nego nedostatak, ono što u monografiji zaslužuje više mjesta jest dublja analiza aktera koji su oblikovali mainstream javnih diskursa o jugoslavenskom mediteranstvu. Primjerice, na mjestima gdje se citiraju isječki iz medijskih kritika određenih pop-kulturnih proizvoda (pjesama, emisija) iz njih često ostane nejasno na koji su način izražena mišljenja naznačavala šire trendove i procese od individualnih stavova privilegiranih pojedinaca. Ono što bi definitivno obogatilo ovu studiju jest pogled „s terena“, odnosno, način na koji su primorske zajednice sudjelovale i sagledavale proces prisvajanja njihove baštine i njezino reinterpetiranje u svejugoslavenskom ključu. Također, ova knjiga može poslužiti kao poticaj za proširenje vremenskog okvira istraživanja na kasni socijalizam, ali i na post-jugoslavensko razdoblje, što bi bilo posebice značajno u slučaju Hrvatske obzirom na bitnu ulogu turizma u njezinom gospodarstvu, ali i primorskog identiteta u nacionalnoj samorepresentaciji prema van i prema unutra. Sama autorica na kraju knjige nabraja neke od ovih, ali i brojne druge aspekte jugoslavenske mediteranštine koji zaslužuju istraživačku pažnju. Sudeći po pitkosti i analitičkoj uspješnosti ove monografije, unaprijed se radujemo njenom uratku (trenutno u nastajanju) o povijesti galebarenja i mediteranskim maskulinitetima na Jadranu, ali ju i držimo za riječ vezano za pisanje biografije Miše Kovača.

Nikola Baković

Hrvoje Petrić i Tomislav Brandolica, *Ekonomska zbilja je crvena nit povijesti: Hrvatska historiografija i ekonomska historija*, Zagreb: FF Press, 2024, 212 str.

Hrvoje Petrić i Tomislav Brandolica autori su studije *Ekonomska zbilja je crvena nit povijesti: Hrvatska historiografija i ekonomska historija* u kojoj teže pružiti čitatelju prikaz razvoja ekonomske historije u Hrvatskoj. Riječ je o sintetskom pothvatu u kojemu su priređivači zajednički nastojali predstaviti na koji način, pod kojim utjecajima i čijim vodstvom se ekonomska historija unutar hrvatske historiografije razvijala i stvarala svoje istraživačke fokuse. Knjiga je uređena na način da se unutar mekih korica nalazi 212 stranica koje su autori podijelili na dvije cjeline. Prvu čini kronološki pregled hrvatske ekonomske historiografije u pet poglavlja, dok drugu čini pet razgovora s istaknutim osobama hrvatske ekonomske historije. Usto, tekst prati iscrpan popis izvora i literature (177-203), popis slikovnih priloga (205-206) te kazalo osobnih imena (207-211). Slikovni prilozima sastoje se od dvadeset i osam fotografija odabranih istraživača koji se spominju u knjizi. Knjiga završava pogovorom Mire Kolar-Dimitrijević koji bi se, čini mi se, dobro uklopio u viđenje Marijana Maticke na koji način treba pisati (i kako ih je Mirjana Gross pisala) prikaze (143).

Sam sadržaj i oblikovanje prvog dijela knjige (9-111) podsjeća na formu udžbenika koji bi trebao čitatelju pružiti potreban pregled nacionalne historiografije, relevantnih povjesničara

koji su stvarali i radova koje treba razmatrati prilikom spomena ekonomske historije. Takav pristup autori su opravdali u uvodu prezentirajući dosadašnje napore u sastavljanju sinteze hrvatske ekonomske historije ističući kako su u jednom obliku nastavljači prethodnika, bez težnje da čitatelju na idućim stranicama pruže „totalnu povijest pisanja ekonomske historije” (11). Plod takve forme peterodijelna je struktura prve polovice knjige u kojoj su pokrivena sljedeća razdoblja: do 1918. godine, od 1918. do 1945., od 1945. do kraja 1960-ih, do početka 1990-ih te od 1990-ih do danas.

Sve je započelo još u Austrijskom Carstvu od nositelja narodnog preporoda, s čime nas upoznaje prvo poglavlje *Prvi koraci: brvatska historiografija i ekonomska historija do 1918.* (15-24). Kao i u međuratnom razdoblju o kome piše iduće poglavlje *Individualni doprinosi: od 1918. do 1945.* (25-36) glavna je značajka nepostojanje institucija koje bi usmjeravale njezin razvoj. Ekonomska historiografija u tom razdoblju prvenstveno ovisi o pojedincima koji pišući o lokalnim prilikama zalaze u teme ekonomskog razvoja i istaknutih pojedinaca koji su bili nositelji tog razvoja. Ili primjerice osoba sličnih Josipu Matasoviću i Miji Mirkoviću koji su za svog obrazovanja u inozemstvu prigrlili nove istraživačke teme i metodologije. Zajedničko je svim tematskim cjelinama pitanje konstantnih društvenih, ekonomskih i političkih promjena u kojima su istraživači morali djelovati, premda je po završetku rata 1945. godine nastupio nešto vidljiviji odmak od ranijeg pisanja. O tome se više može pročitati u poglavlju naslovljenom *Izgradnja institucija: od 1945. do kraja 1960-ih* (37-50). Autori su u poglavlju pokušali pružiti ne samo pogled na produkciju, već obratiti pažnju na „zadatke“, „napore“, „stremljenja“ i stvarni odjek u pisanim radovima. Vjerojatno su kombinacija tih napora s viših instanci, kao i sam kvalitativni porast produkcije bili glavni čimbenici potrebe definiranja institucionalnih okvira djelovanja ekonomske historije. Za razliku od ostalih, u poglavlju *Ekonomska historija u punom zamahu: od kraja 1960-ih do početka 1990-ih* (51-69) autori nam ne donose postotke zastupljenosti tema iz ekonomske historije u svim oblicima historiografske produkcije, inače vrlo zanimljiv hommage ekonomskoj znanosti. Ovo je razdoblje prikazano kroz časopis *Acta historico-oeconomica Iugoslaviae* pokušalo otkloniti glavni problem prethodnog razdoblja, a to je nedostatak komparativnih istraživanja između jugoslavenskih republika. Prvi dio knjige zaokružuje cjelina *Usitnjeni interesi u pluralizmu tema: od početka 1990-ih do danas* (70-86), koja je prigodno „usitnjena“ u deset potpoglavlja. Riječ je o razdoblju od stjecanja neovisnosti u kome je snažne osobnosti prethodnih desetljeća zamijenila disperzija tema istraživanja. To širenje tema kod nekih je izazvalo strah od krize ekonomske historije, no autori uvjeravaju kako je do 2000-ih proces znanstvene tranzicije, u kojoj su događajnica i politička historija opet bile u fokusu, prevladan.

Drugi dio sastoji se od pet razgovora s Ivanom Ercegom (115-120), Mirom Kolar-Dimitrijević (121-132), Marijanom Matickom (133-145), Tomislavom Raukarom (146-160) i Vladimirom Stipetićem (161-168) koji su vođeni tijekom 2013. i 2014. godine. Riječ je o vrlo informativnim i na trenutke zabavnim uvidima u karijere poznatih istraživača nacionalne ekonomske historije. Moglo bi se reći da se kroz sve razgovore provlače isti lajtmotivi – nitko od sugovornika nije se bavio istraživanjem ekonomske historije jer je to htio, već zato što je morao po tuđoj sugestiji ili naredbi; utjecaj režima nije postojao; kolege nije bilo briga za njihov rad; nisu imali razrađen metodološki pristup, već su sve radili zdravorazumski, dakle „čitanjem i istraživanjem“ ili su pak smatrali da ekonomska historija od 1960-ih ili 1990-ih nazaduje. Navedeni odgovori mogu postaviti pitanje je li to, od sugovornika istaknuto nazadovanje ekonomske historije, možda plod takvog pristupa istraživanju u kome se sve radilo bez metodologije, temeljeno na zdravom razumu i bez prihvaćanja suvremenih pristupa u globalnoj historiografiji. Osobno smatram da

su takve ocjene, pod dojmom o prošlim „zlatnim godinama“ ekonomske historije malo pretjerane. Ekonomska historija u zadnjim se desetljećima dodatno razdvojila na razne druge povijesne poddiscipline koje u svojim istraživačkim temama ulaze u „dvorište“ ekonomske historije pa to potencijalno stvara dojam njezinoga slabljenja.

Vodeći se izjavom kako „u ovim žurbama, teorijske ili metodološke osvrte o naravi svoje historijske discipline često prepuštaju drugima“ (11) autori su nastojali oblikovati ovu knjigu. Studija je nastala sabiranjem ranijih istraživanja od Dragice Rogić do Vladimira Stipetića kako bi se ponudilo pregledan presjek razvoja ekonomske historije u hrvatskoj historiografiji na jednom mjestu. Pružanjem kratkog kronološkog prikaza, isticanjem glavnih autora, tema kojima su se bavili istraživači te institucijama koje su bile nositelji istraživanja autori knjige predstavili su pomalo zanemarene teorijske i metodološke osvrte. Iako intencija autora nije bila dati potpuni pregled bibliografije radova koji tematiziraju ili se uklapaju u ekonomsku historiju, vrijedi istaknuti da su popisi izvora i literature na kraju knjige primjeren putokaz za daljnje čitanje i istraživanje radova te autora kako ekonomske historije, tako i njoj bliskih historijskih poddisciplina.

Adrian Filčić